

Житомирський державний університет імені Івана Франка
Кафедра соціальної та практичної психології

ГЕНДЕРНИЙ АНАЛІЗ МОДЕЛЮВАННЯ ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ

Курсова робота
студентки 55 групи
соціально – психологічного
факультету
заочної форми навчання
спеціальності: «Психологія»
спеціалізації: «Практична
психологія»
Івашко Н.А.

Науковий керівник:

Хазратова Н.В.

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ I. Теоретичний аналіз проблеми моделювання життєвого шляху	
1.1 Особливості моделювання життєвого шляху.....	5
1.2 Загальна характеристика життєвого шляху.....	9
1.3 Гендерний аналіз життєвого шляху.....	11
Розділ II. Методики та методи дослідження	
2.1. Методологічні аспекти вивчення досліджуваної проблеми.....	14
2.2. Методи, методики та процедура проведення дослідження....	17
Розділ III. Результати проведеного дослідження	
3.1 Дослідження життєвого шляху за допомогою контент-аналізу	18
3.2. Аналіз результатів асоціативного експерименту.....	20
Висновок	26
Список використаних джерел.....	28
Додатки.....	30

ВСТУП

Актуальність дослідження: Актуальність гендерної специфіки моделювання життєвого шляху сучасної молоді обумовлена принаймні двома обставинами. По-перше, дослідження життєвого шляху набуває особливого значення в умовах глобальних соціальних змін, коли трансформації в різних сферах суспільного життя впливають не тільки на макросоціальні процеси, але і позначаються на індивідуальному моделюванні житті людини, змінюють цінності, норми, культуру. По-друге, вивчення даної проблеми важливо за ситуації, коли в суспільстві декларативно признається гендерна рівність але на практиці існує гендерна асиметрія загальносоціальних і сімейних ролей і формується суперечливий набір гендерних норм, стереотипів, правил поведінки і моделювання життєвого шляху.

Крім того, соціально-політичні та соціально-економічні зрушення, які відбуваються в країні, зумовили суттєві зміни в сприйнятті світу та самих себе молодими людьми. Зазначені зрушення актуалізують процеси пошуку юнаками і дівчатами власної перспективи в житті, яка б найбільшою мірою відповідала їхнім здібностям і можливостям, і, водночас, реалізація якої дозволила б у майбутньому зайняти гідне місце в суспільстві. В сучасних умовах, коли процес особистісного та професійного становлення молоді людини, отримання бажаної освіти, а згодом і роботи за фахом, пов'язані зі значними, часто непередбачуваними труднощами, проблема становлення життєвої перспективи у період юнацтва набуває особливо гострої актуальності.

Значний внесок у дослідження проблематики моделювання життєвого шляху внесли як зарубіжні (А.Адлер, Е.Берн, Ш.Бюлер, Е.Еріксон, Ж.Піаже, К.Юнг), так і радянські та вітчизняні вчені (К.О.Абульханова Славська, Б.Г.Ананьєв, Є.І.Головаха, О.О.Кронік, В.А.Роменець, С.Л.Рубінштейн, Л.В.Сохань, Т.М.Титаренко та ін.).

Вивчення гендерних особливостей моделювання життєвого шляху молоді дасть можливість глибше проникнути в структури їх ціннісного простору, розширити наукові знання про даний віковий період життя людини.

Мета: дослідити особливості гендерного аналізу моделювання життєвого шляху.

Об'єкт: особливості моделювання життєвого шляху студентами випускних курсів

Предмет: гендерний аналіз моделювання життєвого шляху

Гіпотеза: на моделювання життєвого шляху буде впливати гендерні особливості студентів

Завдання:

1. Вивчити сучасний стан розробки проблеми життєвого шляху особистості у науковій психологічній літературі.
2. З'ясувати концептуальні засади дослідження категорії життєвого шляху особистості, психологічний зміст основних понять та побудувати теоретичну модель категорії життєвого шляху особистості.
3. Дослідити особливості та умови моделювання життєвого шляху особистістю, зокрема студентською молоддю.

Методи та організація дослідження: Для дослідження гендерного аналізу життєвого шляху було використано такі методи: аналіз наукових джерел, анкетування, конвент-аналіз та психодіагностичні. Дослідження проводилося на базі історичного факультету Житомирського державного університету протягом 2008 – 2009 навчального року. У дослідженні взяло участь 20 досліджуваних, студенти випускних курсів.

Практичне значення. Отримані в результаті дослідження дані щодо моделювання життєвого шляху студентів дають можливість використовувати їх в навчально-виховному процесі для поліпшення навчальної діяльності студентів.

РОЗДІЛ І ТЕОРЕТИЧНИЙ ПРОБЛЕМИ МОДЕЛЮВАННЯ ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ

1.1. Особливості моделювання життєвого шляху

Життєвий шлях особистості є категорією, у якій інтегруються всі базові психологічні аспекти людського існування. Постановка проблеми дослідження життєвого шляху належить Ш. Бюлер, Н. Рибинкову.

Поняття про життєвий шлях як траєкторію, котра окреслює, з одного боку, індивідуальну історію життя особистості, а з іншого – її творчі внески у життя та історію інших людей і соціальних груп, виявилось свого часу надзвичайно продуктивним. Воно дуже добре вписалося у суб'єктний підхід до вивчення психічних явищ, і його використовували, вивчаючи психологічний час особистості (Є. Головаха, О. Кронік), на нього опиралися в консультуванні та психотерапії (А. Адлер, О. Кронік, Е. Кронік), за його допомогою вивчали проблеми вікової психології і розвитку особистості, життєві кризи особистості та її поведінку у складних життєвих обставинах (Б. Ананьєв, Л. Анциферова, Ф. Василюк, Т. Титаренко, Н. Логінова) [12].

Життєвий шлях особистості не можна подати у вигляді прямої лінії, спрямованої в майбутнє – він має складну ієрархічну рівневу структуру, багато різноспрямованих векторів сил, велику кількість можливих напрямів розгортання тощо. Одним з нових підходів до аналізу життєвого шляху особистості може стати використання методів багатомірного статистичного аналізу, завдяки якому цю багаторівневість і багатовекторність можна емпірично виявити, кількісно довести та візуально представити, проявити і довести до рівня особистісної свідомості.

У свідомлення потреби та необхідності в плануванні життєвого шляху спричинює виникнення особливого утворення - життєвої перспективи, що включає минуле, теперішнє та майбутнє особистості, де події минулого, теперішнього та майбутнього займають певне місце та наділені відповідним статусом (Є.І.Головаха, О.О.Кронік) у визначенні подальших етапів

життєвого шляху. Становлення системи глобальних життєвих цілей виникає на основі усвідомлення ціннісно-сміслових аспектів власної самореалізації. Згідно з М.Р.Гінзбургом, вже в ранньому юнацькому віці ціннісно-смісловий аспект самовизначення превалює над часовим [1].

В сучасній психологічній науці існує значна кількість концепцій життєвого шляху особистості. Це зумовлено низкою причин. По-перше, категорія життєвого шляху особистості у багатьох психологічних концепціях є змістовним інтегруючим поняттям, за допомогою якого можна узгодити і систематизувати цілу низку явищ індивідуального розвитку людини. Інтерпретації феноменів людського буття із застосуванням категорії життєвого шляху у філософії, соціології, педагогіці і психології, особливо — у практичній психології, набувають повноти, системності та остаточного значення. В сучасній психології, особливо в практичній, приділяється велика увага окремим складовим життєвого шляху, серед яких — життєві і психологічні ситуації, проблеми і кризи, психологічний час особистості, проектування життєвого шляху, методи і техніки життєдіяльності, вчинки та інші, що складають певну поняттєву систему і мали б узгоджуватись між собою [5].

По-друге, специфічною умовою, за якої відбувається дослідження проблем життєвого шляху особистості сьогодні, є ситуація суспільної кризи, під час якої загострюються всі життєві і сутнісні проблеми індивіда. Це вимагає від особистості рефлексії своїх вчинків і поведінки, здібностей, інтенцій і нахилів, а також планування своєї поведінки у найближчій і віддаленій перспективі, формування умінь і навичок розв'язання різного роду конфліктів і проблем, узгодження своїх життєвих планів і задумів з власними можливостями, з одного боку, та з суспільними умовами — з іншого.

По-третє, велика кількість практикуючих психологів, що надають кваліфіковану допомогу особистості в скрутних для неї життєвих ситуаціях, на емпіричному рівні оперують поняттями життєвого шляху, оскільки саме

останні є адекватними змісту і результатам психокорекційної і психотерапевтичної практики.

По-четверте, постійна підвищена увага з боку науковців, методологів — соціологів і психологів до зазначеної проблеми зумовлюється й тим, що подальша розробка проблеми життєвого шляху особистості вимагає конкретизації, уточнення, систематизації та узагальнення основних понять цієї категорії[5;10].

У сучасній зарубіжній та вітчизняній психологічній науці проблемою життєвого шляху займалися багато вчених – представників різних шкіл та напрямів. Встановлено, що зарубіжні фахівці акцентують увагу на об'єктивних закономірностях – етапах онтогенетичного розвитку людини. Життєвий шлях розуміється як: послідовність життєвих подій, зміна переживань та цінностей (Ш.Бюлер); розгортання життєвого сценарію (Е.Берн); історія індивідуалізації та самоусвідомлення, сповнена внутрішніх конфліктів (К.Юнг), послідовність стадій психосоціального розвитку (Е.Еріксон) та ін.

Усі ці проблеми склали предмет уваги значної кількості радянських і пострадянських, вітчизняних та зарубіжних дослідників, таких як К. А. Абульханова-Славська, А. Адлер, Б. Г. Ананьєв, Л. І. Анциферова, О. Г. Асмолов, Г. О. Балл, Н. А. Бердяєв, Л. С. Виготський, М. Вебер, Е. Дюркгейм, І. С. Кон, Д. О. Леонтьєв, Б. Ф. Ломов, К. Левін, С. Д. Максименко, А. Маслоу, В. О. Моляко, С. Московічі, К. Роджерс, С. Л. Рубінштейн, В. Франкл, Е. Фромм та багато інших, що здійснювали вивчення проблеми на загальнометодологічному рівні. На рівні конкретних теоретико-експериментальних і прикладних досліджень проблеми життєвого шляху були предметом таких дослідників, як О.Ф.Бондаренко, М. Й. Боришевський, Л. Ф. Бурлачук, Є. І. Головаха, О. А. Донченко, В. П. Казмиренко, О. В. Киричук, З. Г. Кісарчук, В. В. Клименко, Г. С. Костюк, О. О. Кронік, І. П. Маноха, В. Ф. Моргун, В. В. Москаленко, В. Г. Панок, Ю. Н. Пахомов, В. В. Рибалка, В. А. Роменець, М. Л. Смульсон, В. О. Соловієнко, Л. В. Сохань, О.

Б. Старовойтенко, В. О. Татенко, Т. М. Титаренко, Ю. М. Швалб, С. І. Яковенко, Т. С. Яценко та ін. [2].

Отже, життєвий шлях людини – то є «історія особистості в конкретну історичну епоху та історія її діяльності та спілкування в суспільстві». В ході життєвого шляху Людина формується не тільки як особистість (носії соціокультурних, етнічних та ін. особливостей суспільства), але й як суб'єкт діяльності (спеціаліст-професіонал в конкретній сфері трудової діяльності). Тим самим як інтегральне поняття „життєвий шлях” конкретизується в процесах соціалізації та професіоналізації. При цьому ми окреслюємо особистісний простір людини як ширший за її професійний простір. Відповідно особистісне самовизначення починається раніше, а значить виступає впливовим фактором (в деякій мірі навіть формуючим) стосовно становлення та самовизначення спеціаліста.

1.2. Загальна характеристика життєвого шляху

Життєвий шлях особистості, як явище — це багатовимірна, узагальнена і цілісна програма індивідуального розвитку та життєдіяльності особистості, яка має свої межі, певні періоди, міру завершеності й вичерпаності; як категорія психології — це фундаментальне системне поняття, що передбачає розкриття індивідуальної історії людини, сукупність подій та обставин індивідуального розвитку особистості [15].

Моделювання життєвого шляху особистістю — це процес програмування життєтворчості за умов невизначеності; складання і реалізація планів, зміст і методи здійснення яких недостатньо визначені [18].

Методологічну і теоретичну основу дослідження становлять положення гуманістичної філософії і психології про проблему особистості і творення нею власного життєвого шляху (Г. О. Балл, А. Маслоу, К. Роджерс, В. А. Роменець, В. Франкл, Е. Фромм), теоретичні праці з проблем розвитку особистості і її самосвідомості (Б. Г. Ананьєв, Л. С. Виготський, В. В. Давидов, Г. С. Костюк, С. Д. Максименко, В. О. Моляко, К. К. Платонов, В. В. Столін), дослідження з проблем самовизначення особистості (М. Й. Боришевський, Є. І. Головаха, М. Р. Гінзбург, Є. О. Клімов, О. О. Кронік, І. П. Маноха, Л. В. Сохань), вітчизняні та зарубіжні підходи щодо дослідження категорії життєвого шляху особистості (К. А. Абульханова-Славська, А. Адлер, Л. І. Анциферова, О. Г. Асмолов, М. Вебер, З. Г. Кісарчук, І. С. Кон, Г. С. Костюк, О. О. Кронік, Д. О. Леонтєв, В. Ф. Моргун, С. Д. Максименко, І. П. Маноха, В. Г. Панок, В. В. Рибалка, С. Л. Рубінштейн, Т. М. Титаренко, В. Франкл, Е. Фромм, Н. В. Чепелєва, С. І. Яковенко) [3].

Моделювання життєвого шляху особистості нерозривно пов'язано із зовнішніми умовами існування людини, зокрема з поняттям історичного часу. Історичний час, у якому живе людина, накладає певні межі як на розвиток суспільства загалом, так і на можливості розвитку кожної людини, на умови її існування [20].

Те, як особистість сприймає й оцінює себе та інших у процесі спілкування, наскільки співвідносяться оцінки її оточуючими людьми з реальним статусом особистості, визначає як результат впливу інших, так і сам процес взаємодії, його стратегію, стиль спілкування тощо.

Моделювальна діяльність стосовно майбутнього життєвого шляху тісно переплетена із проблемами й цінностями, які створюють сенс життя. Незадоволеність такої важливої екзистенційної потреби, яка є одним із показників психічного здоров'я, пояснюється багатьма факторами:

- 1) відсутність у людини чітких уявлень щодо свого майбутнього життя, а також внутрішньої готовності до особистісного зростання та самореалізації;
- 2) фрустрованість (вимушена відмова) потреби особистості в позитивних життєвих зразках, ідеалах;
- 3) зневіра більшості громадян у своєму щасливому майбутньому та майбутньому своїх дітей;
- 4) складність адаптації до динамічних змін соціально-ринкових відносин[8].

Таким чином, під час психологічного моделювання майбутнього життєвого здійснюється пошук умов покращення психічного здоров'я особистості .Як наслідок дії означених факторів, у людини блокується потреба у моделюванні свого майбутнього життя, що позбавляє її можливості свідомо ним керувати.

1.3. Гендерний аналіз життєвого шляху

Психологічні особливості становлення, моделювання життєвого шляху має гендерні особливості. В ранньому юнацькому віці вищий рівень сформованості узгодженої життєвої перспективи притаманний дівчатам, в пізньому – юнакам. У дівчат обох вікових категорій констатована подібність структури та змісту індивідуальних життєвих перспектив, що виявляється у більш песимістичних, ніж у юнаків, настановленнях на майбутнє, широті спектру життєвого цілепокладання, актуалізованості життєвих подій як майбутнього, так і минулого, в типових особливостях ієрархічної структури особистісних цінностей. У групах юнаків обох вікових категорій подібність становлення узгодженої життєвої перспективи за такими критеріями не зафіксована [9].

Особливості гендерної та статевої психології приваблювали багатьох дослідників людської природи. Практично немає жодної з відомих теорій особистості, яка б не розглядала закономірності чоловічої й жіночої психології як характеристик сутності особистості.

Гендер - один із базових вимірів соціальної структури суспільства, який разом з іншими соціально-демографічними та культурними характеристиками (раса, клас, вік) організує соціальну систему. Соціальне відтворення гендерної свідомості на рівні індивідів підтримує соціально-рольовий статус особистості, який визначає соціальні можливості в освіті, професійній діяльності, суспільному виробництві[11].

Останнім часом гендерні дослідження стали невід'ємною частиною психологічної науки, а гендерна проблематика відокремлюється в різних галузях психології.

Вивчення психології чоловіка і жінки їх відмінностей один від одного має безпосереднє відношення не тільки до людини як до такого, але так само до всього суспільства в цілому.

Питання, пов'язані з особливостями людини і його психологічними відмінностями, останнім часом часто входять до числа найбільш активно

обговорюваних в суспільстві. Адже роль чоловіка і жінки в суспільному середовищі сьогодні зазнає значні зміни [16].

Під моделюванням життєвого шляху розуміють процес активного пошуку і усвідомлення особою свого місця в системі суспільних відносин, з'ясування значення свого життя на основі певної особистої системи ціннісних орієнтацій. Всього життєве самовизначення припускає настановлення на вибір і реалізацію певного способу життя людини. В основному учені виділяють такі становлячі життєвого шляху:

- Професійне (пов'язано з вибором професії);
- Національне (пов'язано з проблемою національної самоідентифікації, тобто визнанням приналежності до певної нації);
- Сімейне (пов'язані з уявленнями про власну сім'ю);
- Релігійний (з визнанням приналежності до певної релігії, конфесії);
- У сфері дозвілля (пов'язано з уявленнями про проведення власного вільного часу і відпочинку) [18].

Саме ці складові визначили напрями проведеного дослідження.

Гендерний аналіз є важливим засобом для розуміння локального контексту. Він є особливо корисним у розробці проектів, і при плануванні допомагає визначити усі можливі перешкоди та структуру проекту з ціллю досягнення мети. Використання гендерного аналізу надає інформацію про:

- різноманітні перспективи, ролі, потреби та інтереси жінок та чоловіків в межах дії проекту, країни, регіону чи інституції, включаючи практичні потреби та стратегічні інтереси жінок та чоловіків;
- відносини між жінками та чоловіками, які стосуються доступу до ресурсів та здійснення контролю над ними, а також процесу прийняття рішень;
- потенційні диференційні впливи програмних та проектних інтервенцій для жінок та чоловіків, дівчат та юнаків;

- соціальні та культурні перешкоди, можливості щодо зменшення гендерної нерівності та забезпечення більш рівних відносин між жінками та чоловіками;
- розширення інституціями програм, направлених на підтримку гендерної рівності;
- різницю між жінками та чоловіками та протилежність їхніх соціальних відносин та послідовного статусу (наприклад, їхні класові, расові, кастові, етнічні, вікові та культурні характеристики) [17;13].

Отже, гендерний аналіз оцінює один із видів відносин, які існують між жінками та чоловіками. Він визначає різницю між тими ролями, які відіграють жінки та чоловіки, дівчата та хлопці вдома, у громаді, на роботі, у політичних процесах та економіці. Результатом цих різних ролей є, як правило, менший доступ жінок, порівняно з чоловіками, до ресурсів та до процесу прийняття рішень і здійснення контролю над ними.

Розділ II. Методики та методи дослідження

2.1. Методологічні аспекти вивчення

Дослідження цієї проблеми було започатковано найбільшою мірою в ХХ ст.. Саме в цей період почав рости інтерес до вивчення і дослідження гендерної психології. Не зважаючи на численні дослідження у цій галузі, зокрема і в психології, інтерес до неї постійно зростає. Це викликано по-перше неоднозначністю, багатогранністю самого поняття гендер, а по-друге – відсутністю на сьогодні єдиного загальноприйнятого визначення.

Саме тому здійснено багато спроб дати визначення особливостям гендерних відносин, відмінностей та іншим аспектам цієї проблеми, було прикладено багато зусиль різних авторів при створенні різноманітних методів діагностики.. Але відсутність готових методів і підходів, складності вироблення нових - основні причини “слабкості” власно психологічного вивчення цієї проблеми. Існуючі експериментальні підходи використовувалися окремо, а тому недоліки одних не компенсувалися перевагами інших.

Каузометрія як метод дослідження життєвого шляху.

Ми вже зазначали, що існує досить багато методів дослідження життєвого шляху. Однак проблема більшості з цих методів – брак чіткого алгоритму опрацювання отриманих результатів, який би давав можливість будувати узагальнюючі показники, візуалізувати дані, відображати їх у зручному для розуміння вигляді. Багато залежить від ступеня майстерності дослідника, його досвіду. Дуже впливає на процес аналізу та на його результат і життєвий шлях дослідника.

Так, було створено моделі парної каузометрії і техніки її використання в консультуванні подружніх пар, розроблено програму Life Line тощо. Основними етапами каузометричного дослідження являються:

- 1 етап – біографічна розминка;
- 2 етап – формування списку подій;
- 3 етап – датування подій;

- 4 етап – причинний аналіз міжподієвих відношень;
- 5 етап – цільовий аналіз міжподієвих відносин;
- 6 етап – позначення сфер належності подій.

Для реєстрації результатів аналізу використовують каузоматрицю, а для графічного представлення результатів – каузограму.

В каузоматриці фіксуються причинні зв'язки між подіями (над діагоналлю) та цільові зв'язки (під діагоналлю). Оскільки інструкція передбачає однозначну відповідь („так” або „ні”), то і в матриці ці відповіді позначаються відповідно „+” або „-”. Після заповнення каузоматриці обчислюються показники включеності кожної з подій у міжподієву сітку і на їх основі будується каузограма. А далі – етап інтерпретації, побудови додаткових індексів тощо.

Для дослідження життєвого шляху використовується багатовимірний статистичний аналіз. Особливостями багатомірного шкалювання являється ще один важливий аспект – дихотомічність та однозначність зв'язків між подіями (є зв'язок – „+”, немає зв'язку – „-”). Щоби багатовимірний аналіз був змістовнішим і коректнішим, пропонуємо видозміну дихотомії (+ –) на 10-бальну шкалу. В цьому випадку в інструкції зазначимо не просто про вплив однієї події на іншу, а про ступінь цього впливу (наприклад, за 10-бальною шкалою). Чим вищим балом зв'яже учасник дослідження події, тим вищий ступінь зв'язку буде між ними. І навпаки. За допомогою багатомірного шкалювання можливо віднаходити не просто причинно-наслідкові та цільові зв'язки між явищами, але й 1) формувати базові виміри життєвого шляху людини; 2) виявляти конфігурації значимо пов'язаних подій; 3) бачити протилежні за змістовим наповненням події; 4) віднаходити міжподієві конфлікти; 5) прогнозувати вектори розвитку особистості тощо.

Крім того, дослідження життєвого шляху особистості здійснюється за допомогою таких методів як:

- метод мотиваційної індукції Ж.Нюттена (адаптація Н.М.Голстих), для визначення глибини часової перспективи

(часової віддаленості очікуваних респондентами подій у власному майбутньому), подієвої насиченості образу майбутнього, дослідження особливостей життєвих програм молоді;

- методики ціннісних орієнтацій М.Рокича (адаптація В.О.Ядова, Б.С.Круглова), для вивчення рівня сформованості системи особистісних цінностей респондентів;
- техніки репертуарних решіток Дж.Келлі, для реконструкції системи смислових конструктів, що лежить в основі індивідуальних уявлень про час власного життя, дослідження узгодженості життєвих перспектив, когнітивної складності особистості респондентів;
- методики діагностики рівня суб'єктивного контролю Дж.Роттера (адаптація Є.Ф.Бажіна, К.А.Голинкіної, О.М.Еткінда), для дослідження рівня сформованості смислових диспозицій;
- самоактуалізаційного тесту Е.Шостром (адаптація Л.Я.Гозмана, М.В.Кроза), для дослідження рівня актуалізації сутнісних сил особистості як суб'єкта життєтворчості.

Кожен з методів має свої переваги і недоліки і потребує як удосконалення, так і подальшого розроблення. Але найбільш якісним і перспективним є використання у дослідженні не вибір одного кращого підходу, комплексного дослідження з використанням різноманітних технік і методів.

2.2. Методи, методика і організації дослідження

Особливості моделювання життєвого шляху у молоді виявлялися за допомогою: 1) асоціативного експерименту; 2) контент-аналізу твору “Що мені потрібно для щастя”, для вивчення життєвих цілей та сформованості планів реалізації їх у респондентів.

Перший етап дослідження полягав у тому, що респондентам пропонувалося написати твір на задану тему. Цей метод був використаний для того, щоб прослідкувати які життєві цілі ставлять перед собою досліджуванні, чи прослідковується у аналізі життєвого шляху гендерні відмінності.

На другому етапі дослідження з випускниками університету приводиться асоціативний експеримент, метою якого є визначити, як само аналізують свій життєвий шлях. Проведення асоціативного експерименту проходило таким чином, студентам пропонувалося написати десять вільних асоціацій на словосполучення «Мій життєвий шлях». Після чого, всі асоціації які були наведені заносяться в таблицю. Саме за допомогою таблиці ми визначаємо 10 асоціації які мають найбільший процент, тобто зазначалися студентам найбільше. На основі отриманих даних ми підведемо підсумки другого етапу дослідження та визначаємо як саме випускники аналізують свій життєвий шлях, з чим вони її повзають, що визначають в ній пріоритетним.

Зіставляючи отримані дані з першого етапу дослідження ми отримаємо цілісні картину, яка дозволяє нам визначити і простежити як саме аналізують свій життєвий шлях випускники та які особливості тендерного аналізу життєвого шляху.

РОЗДІЛ III. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

3.1. Дослідження життєвого шляху за допомогою контент-аналізу твору

Досліджуваним студентам пропонувалось написати твір на задану тему, розкрити і описати свої плани на майбутнє, яким чином респонденти будуть будувати свій життєвий шлях. Крім того, необхідно було у творі написати пріоритетні для них сфери діяльності. Проаналізувавши твори досліджуваних студентів було отримано дуже цікаві результати які стосувалися моделювання життєвого шляху.

Показники дослідження підтверджують тенденцію попередніх досліджень – переорієнтація молоді від переваги матеріальних цінностей до нематеріальних : лідируючим мотивом у хлопців і дівчат є створення сім'ї 28,6% і 28,3%. Значна кількість молодих людей пов'язує створення сім'ї з періодом закінчення навчання, з початком трудової діяльності, що свідчить про відповідальне ставлення до створення сім'ї, про прагнення молодих людей до можливості гідно утримувати родину. Зазначимо, що більшість студентів намагатиметься поєднувати сімейне і професійне життя, віддаючи при цьому перевагу сімейній сфері (28 %). Лише 16 % досліджуваних, у разі виникнення труднощів у поєднанні роботи та створення родини, обере роботу. Велика частина студентів не готова на цьому етапі життя визначити для себе пріоритетну сферу.

Крім того, досліджуванні вважають, що моделюючи свій життєвий шлях будуть обирати саме такі сфери діяльності як:

- можливість професійного зростання знаходиться на другому місці в ранжируваному ряду вимог, що пред'являються до роботи (16,6% і 16,2%).
- третім по значущості чинником для хлопців (9,5%) є престижність роботи, а для дівчат (11,1%) – самореалізація, самоутвердження.
- далі слідує значущість незалежності - для хлопців (7,8%), спілкування - для дівчат (9,2%).

Якщо для дівчат на фоні прагматичних цінностей зміст роботи є найзначущішим чинником, то для хлопців особливо значущі зовнішні атрибути професії (статусна/інструментальна функція майбутньої спеціальності).

Перспективи молоді в трудовій сфері відображаються і на їх життєвих планах головними з яких є:

1. матеріальне благополуччя, високий зарібок (перше місце в ряду життєвих цілей);
2. цікава робота, справа до душі (друге місце). Досягнення цих цілей планується здійснити за допомогою особистих якостей;
3. високий статус в суспільстві;

Професійні перспективи досліджуваних не можна розуміти як дію, до якої людина готується все життя і, здійснивши яку, вона може вважати себе повністю реалізованою. Це – частина життєвого шляху людини, важлива ланка у безперервному ланцюгу актів її самореалізації. Тому проблема трудового самовизначення, діалектика його цілей і засобів – одна із основних проблем свідомої побудови життя. Робота, професія, являється, з одного боку, важливою складовою частиною цього процесу, умовою повноцінної самореалізації особистості, з другого – підсумком, який складає для індивіда і суспільства самостійну цінність.

Отже, проаналізувавши відповіді досліджуваних, хотілось би зазначити, що у творах як дівчат так і хлопців є дуже багато спільного, це вказує на те, що моделюючи, плануючи свій життєвий шлях вони керуються схожими, а інколи однаковими, життєвими цінностями і пріоритетами.

3.2. Аналіз результатів асоціативного експерименту

Авторська модель дослідження гендерного аналізу моделювання життєвого шляху студентами історичного факультету.

Для дослідження гендерного аналізу моделювання життєвого шляху студентами випускних курсів, було вибрано метод асоціативного експерименту.

Асоціативний експеримент – метод дослідження ціннісно-сислової сфери особистості на основі встановлення асоціацій суб'єктом на певні стимули.

Види асоціативного експерименту:

1. Вільний (не обмежуємо досліджуваних у виборі асоціацій);
2. Спрямований (обмежуємо досліджуваних у виборі асоціацій – граматично, часом, кількістю).

Переваги методу асоціативного експерименту:

- Простота проведення;
- Можливість аналізу несвідомих компонентів.

Недоліки методу асоціативного експерименту:

- Обмежені можливості математичного моделювання;
- Чутливість до фонологічної та семантичної співзвучності;
- Потреба у великій кількості досліджуваних.

Методи та організація дослідження.

Процедура проведення дослідження матиме наступний вигляд:

1. Вибір стимулу (словосполучення „**Мій життєвий шлях**”);
2. Збір дослідницького матеріалу (вибір асоціацій на словосполучення „**Мій життєвий шлях**”);
3. Частотний та відсотковий аналіз отриманих асоціацій;
4. Найбільш вживані асоціації за допомогою контент-аналізу групуються;
5. Групам присвоюється назва як категорії.
6. Інтерпретація отриманих даних.

Аналіз ресурсів дослідження.

I. Людські ресурси:

- Ø Учасники дослідження (студенти випускних курсів історичного факультету);

II. Матеріальні ресурси:

- Ø Експериментальне обладнання (20 бланків для відповідей досліджуваних;);
- Ø Дослідницька база. Дослідження було проведено на базі Житомирського державного університету імені Івана Франка.

III. Часові ресурси.

Деонтологічний аналіз.

Дослідження проводилося за основними вимогами професійної етики. Під час проведення асоціативного дослідження права досліджуваних не порушувалися. Так отримана інформація залишається конфіденційною у всьому, що стосується, й особистого життя досліджуваних і життєвих обставин, світогляду. Імена учасників дослідження не виголошуються.

Аналіз та інтерпретація результатів дослідження.

1. Кількісний аналіз. Провівши асоціативне дослідження на особливості моделювання життєвого шляху студентами випускних курсів були отримані такі результати:

В результаті дослідження були отримані наступні дані (додаток № 1):

1) найбільш вживані асоціації на слово «**Мій життєвий шлях**» у студентів випускних курсів є такі слова:

- Ø Робота за спеціальністю (84 %);
- Ø Сім'я (92%);
- Ø Діти(50%);
- Ø Самореалізація(67%);
- Ø Незалежність(42%);
- Ø Тяжкі будні(34%);

- Ø Гроші(50%);
- Ø Задоволення від роботи(34%);
- Ø Стабільність(34%);
- Ø Кар'єрний ріст(34%);

Таким чином, найбільше процентне відношення у студентів випускних курсів отримали такі асоціації як „сім'я” та „робота”, „самореалізація”, що свідчать про те, що у студентів словосполучення „Мій життєвий шлях” викликає саме такі вільні асоціації, які свідчать про те, що студенти прагнуть влаштувати своє сімейне життя та задовольнити ряд потреб. Крім того, аналіз вільних асоціацій вказує, що випускники окрім влаштування сім'ї, замислюються над тим, де вони будуть працювати та чи зможе обрана професія дати їм можливість розкритися та само реалізувати, показати в роботі свої здібності та можливості. Загалом, отримані асоціації є більшою мірою очікуванні, адже закінчуючи університет перед студентами постає фундаментальне питання працевлаштування, саме тому своє майбутнє вони і пов'язують з можливістю влаштуватися на роботу і в подальшому успішно працювати.

В результаті проведення дослідження з хлопцями були отримані наступні дані (додаток № 2):

1) найбільш вживані асоціації на слово «**Мій життєвий шлях**» у студентів випускних курсів є такі слова:

- Ø Робота престижна (90 %);
- Ø Створення сім'ї (64%);
- Ø Діти(50%);
- Ø Самореалізація(77%);
- Ø Подорож по світі(42%);
- Ø Створення власного бізнесу(84%);
- Ø Гроші(84%);
- Ø Відпочинок(34%);
- Ø Продовжити навчання(34%);

Ø Кар'єрний ріст(64%);

Аналізуючи відповіді цієї категорії досліджуваних спостерігається тенденція до введення нових асоціацій на запропоноване слово-стимул. Хлопці прагнуть і намагається моделювати своє життя таким чином, щоб реалізуватися як особистості, використати свій потенціал у повній мірі, досягнути поставлених цілей і високий результатів у обраній сфері діяльності. І лише, тоді можна будувати сім'ю на вже досить міцній матеріальній основі. Хлопці моделюючи свій життєвий шлях залишаються більш прагматичними, реально дивлячись на сьогоднішній світ вони вважають, що перше чим вони займуться після закінчення університету це знайдуть високооплачувану роботу і тим самим реалізують себе як спеціаліста.

Асоціації, які є найбільш вживаними, за допомогою контент-аналізу групуються у певні категорії, яким відповідає відсоткове навантаження.

Покаатегоріальне віднесення асоціацій студентів випускних курсів

Категорія	Асоціації на слово-стимул «образ власного майбутнього»
<i>Сімейне становище</i>	Сім'я, діти
<i>Професійна діяльність</i>	Робота, тяжкі будні, гроші, кар'єрний ріст, створення власного бізнесу, продовження навчання
<i>Задоволення потреб</i>	Самореалізація, незалежність, стабільність, задоволення, подорож по світі

2. Якісний аналіз та інтерпретація результатів дослідження.

Виділивши основні категорії до яких входять ряд вільних асоціації на слово – стимул «Мій життєвий шлях» були отримані такі результати:

Перша група категорій – сімейне становище – сім'я, діти. Ряд запропонованих асоціацій у студентів випускних курсів є свідченням того, що кожна людина прагне створити свою власну сім'ю, не дивлячись на те, що світ змінюється, але сім'я як цінність залишається не зміною, і хоча

більшість людей прагнуть досягнути високих результатів у професійній діяльності, не забувається і про налагодження свого особистісного життя. Підтвердження того, що створення сім'ї є пріоритетним завданням у майбутньому для кожної молодої людини є те, що найбільше процентне відношення має вільна асоціація „сім'я”.

Друга група категорій – професійна діяльність – робота, важкі будні, гроші, кар'єрний ріст, створення власного бізнесу, продовження навчання. Ці асоціації можна було б очікувати не тільки від студентів випускних курсів, а й від будь – якої молодої людини, яка хоть трішечки замислюється про своє майбутнє та намагається його спланувати. Таким чином, запропоновані асоціації вказують, що студенти прагнуть використати набуті в університеті знання, навички, вміння на практиці та досягнути у цьому високих результатів. Але респонденти усвідомлюють, що може існувати багато перешкод у досягненні цих цілей, але кінцевий результат вони вважають вартий того, щоб постійно докладати зусиль, не залишати роботу не закінчену або виконану не якісно.

Третя група категорій – задоволення потреб – самореалізація, незалежність, задоволення, стабільність, подорож по світі. Вибрані асоціації є свідченням того, що не зважаючи на те, що студенти прагнуть у майбутньому створити сім'ї та влаштуватися на роботу, своє майбутнє значною мірою вони сприймають як можливість самореалізуватися, розкритися, показати себе з найкращої сторони та отримати за допомогою обраної професії незалежність, стабільність та задовольнити при цьому всі свої людські потреби.

Отже, отриманий ряд вільних асоціацій вказує на те, що студенти випускних курсів намагаються моделювати і планувати своє майбутнє як такий проміжок життя, коли вони повною мірою зможуть реалізувати себе, влаштуватися на хорошу, престижну, добре оплачувану роботу та створити щасливу, міцну сім'ю. Тобто, студенти пов'язують своє майбутнє, з можливістю реалізувати всі свої мрії у життя і досягнути поставлених раніше

цілей, таким чином, вони ставлять уперед майбутнім дуже багато завдань які потрібно виконати за відповідний проміжок часу.

ВИСНОВОК

В рамках курсової роботи було здійснено теоретичний аналіз наукової літератури з проблеми тендерного аналізу життєвого шляху. Крім того, було проведене дослідження, яке проходило в декілька етапів. У дослідженні приймали участь двадцять студентів, випускних курсів, Житомирського державного університету імені Івана Франка.

На основі опрацьованих літературно – наукових джерел, зібраних, розглянутих під час пошукової роботи, а також після обробки результатів по завершенню даного дослідження було отримано необхідні результати.

На першому етапі випускникам пропонувалось написати твір на задану тему, після чого за отриманими результатами здійснювався контент-аналіз. Результати отримані за допомогою цього діагностичного методу, надали нам інформацію про те, які плани на майбутнє ставлять студенти, які сфери діяльності є для них визначними і пріоритетними і чи впливає на моделювання життєвого шляху гендерні відмінності. Отримані результати свідчать про те, що респонденти моделюють своє життя в більшій мірі однаково, і лише декілька відмінностей було зафіксовано у відповідях досліджуваних студентів.

На другому етапі зі студентами був проведений асоціативний експеримент, в ході якого, студенти видавали ряд вільних асоціацій на запропоноване їм слово-стимул. Отримані результати, в ході асоціативного експерименту вказують на те, що досліджувані студенти своє майбутнє моделюють спираючись на життєві цінності і пріоритети, бачать його надзвичайно активним, хоча гендерні відмінності і впливають на моделювання життєвого шляху, це відбувається в незначній мірі. Таким чином було досліджено, що студенти протягом найближчих років найбільше прагнуть у майбутньому створити сім'ю на влаштуватися на роботу, будувати кар'єру.

Проаналізувавши отриманні результати виявилось, що поставлена на початку гіпотеза підтвердилась, а саме: на моделювання життєвого шляху буде впливати гендерні особливості студентів.

СПИСК ВИКОРАСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Головаха Е.И. Жизненная перспектива и профессиональное самоопределение молодежи. – К.: Наук. думка, 1988. – 287с.
2. Михальченко Н.И. Украинское общество: трансформация, модернизация или лимитроф Европы? – К.: Институт социологии НАНУ, 2001. – 440с.
3. Профессиональное самоопределение и жизненный путь молодежи / Отв. ред. В.Л.Оссовский. - К.: Наук. думка, 1987. - 304 с.
4. Трудовая активность в условиях интенсификации производства: Тем. сб. науч. тр. – К.: Ин-т эконом. АН УССР, 1987. – 83 с.
5. Трудовий потенціал і зайнятість: теоретичні основи та регіоні особливості / За ред. М.І. Долішнього. – Ужгород Карпати, 1997. – 422с
6. Демидова Т.А. Психологические особенности формирования представлений о будущей семье у юношей и девушек.// Психологія. Збірник наукових праць. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, Випуск 18, 2002.- С.150 - 153
7. Долинська Л.В, Демидова Т.А. Підготовка молоді до сімейного життя. (Соціально – психологічний тренінг.) Навчально-методичний посібник. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2002.- 73с
8. Панченко С. М. Формування готовності молоді до самостійного життя у процесі викладання психології у школі //Проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України /За ред. Максименка С. Д. – К.: ЗАТ “Невтес”. -2000. – Т. 2. – ч. 5. – С. 304-309.
9. Калугин Н.И., Сазонов А.Д., Симоненко В.Д. Профессиональная ориентация учащихся.–М.;Просвещение, 1983.
10. Крейг Г. Психология развития. – СПб.: 2000.
11. Дмитерко Х.М. Проблема сенсу життя в контексті самореалізації особистості // Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. –

- Івано-Франківськ: Вид-во “Плай” Прикарпатського університету. – 2001. – Вип.6. – Ч.2.– С.194-200.
- 12.Дмитерко-Карабин Х.М. Особливості смисложиттєвої проблематики особистості в період юності // Вісник Прикарпатського університету ім. В.Стефаника. Філософські і психологічні науки. – Випуск 5. – Івано-Франківськ: „Плай”, 2003. – С.158-165.
- 13.Словарь практического психолога / Сост. С.Ю.Головин. – Минск: Харвест, М.: ООО "Издательство АСТ", 2001., С. 183
14. <http://hpsy.ru/public/x2754.html>
- 15.http://edu.glazov.net/to_teachers/books/2/leontiev.txt.html
- 16.Словарь практического психолога / сост. Головин С.Ю. – Минск, 1998.
- 17.Смирнов С.Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности. – М., 1995.
- 18.Петровский А.В. Развитие личности и проблема ведущей деятельности // , 1987.- № 1.- С. 15–27.
- 19.Варбан М.Ю.Диагностика профессиональных ожиданий в юношеском возрасте // Практична психологія та соціальна робота, 1999.- №3. – С. 32-36.
- 20.Логинова Н.А. Жизненный путь человека как проблема психологии // Вопросы психологии.- 1985.- №1.- с.103-109.

Додаток № 1

Асоціація	Частота вживання у групі	Процент вживання у групі
Тяжкі будні	4	34%
Навчання	2	17%
Діти	6	50%
Краще життя	2	17%
Незалежність	5	42%
Відпочинок	2	17%
Задоволення від роботи	4	34%
Кар'єрний ріст	4	34%
Відомість	3	25%
Матеріальна стабільність	1	8%
Робота	10	84%
Сімя	11	92%
Підвищення професіоналізму	1	8%
Високий статус	2	17%
Сімейне положення	1	8%
Подорож	2	17%
Квартира	1	8%
Самореалізація	8	67%
Машина	1	8%
Матеріальна стабільність	1	8%
Професія	1	8%
Гроші	6	50%
Престиж	2	17%
Здійснення мрій	3	25%
Покращення знань	1	8%
Розчарування	3	25%
Досягнення цілей	2	17%
Кохана людина	1	8%
Друзі	3	25%
Активне життя	3	25%
Стабільність	4	34%
Батьківство	1	8%
Творчість	2	17%
Колектив	1	8%
Начальник	1	8%
Школа	1	8%
Фірма	1	8%
Кредити	1	8%
Проблеми	1	8%
Обов'язки	1	8%
Самотність	1	8%
Університет	1	8%
Магістратура	1	8%

Додаток № 2

Асоціація	Частота вживання у групі	Процент вживання у групі
Продовження навчання	4	34%
Діти	6	50%
Відпочинок	4	34%
Незалежність	1	17%
Подорож по світі	8	84%
Задоволення від роботи	4	34%
Кар'єрний ріст	7	64%
Матеріальна забезпечення	2	17%
Робота престижна	11	90%
Сімя	8	67%
Високий статус	3	25%
Сімейне положення	1	8%
Подорож	3	25%
Квартира	1	8%
Самореалізація	8	67%
Машина	3	25%
Створення власного бізнесу	9	84%
Професія	3	25%
Гроші	9	84%
Престиж	3	25%
Здійснення мрій	3	25%
Покращення знань	1	8%
Розчарування	3	25%
Досягнення цілей	2	17%
Кохана людина	1	8%
Друзі	3	25%
Колектив	1	8%
Начальник	1	8%
Школа	1	8%
Фірма	1	8%
Кредити	1	8%
Проблеми	1	8%
Обов'язки	1	8%
Самотність	1	8%
Університет	1	8%